

INSCRIȚIA DE PE PIATRA DE MORMÎNT A LUI RADU DE LA AFUMAȚI

În interiorul celebrului monument de arhitectură românească de la Curtea de Argeș, ctitorie a lui Neagoe Basarab, pe lângă mormintele ctitorilor se găsește și cel al lui Radu de la Afumați, domnitor al Țării Românești între 1522—1529. Inscripția de pe piatra tombală constituie un veritabil izvor istoric, cu ajutorul căruia putem reconstitui faptele de arme ale acestui vrednic apărător al hotarelor țării într-o perioadă grea pentru destinele ei. Din textul așezat aici din dorința domnitorului, text care îi aparține și care se pare că a fost dictat de Radu Vodă unui grămatic înainte de moarte, aflăm despre cele 20 de bătălii purtate de domnitor. În istoriografie au fost discuții cu privire la numărul bătăliilor (19 sau 20). Cei care au susținut numărul de 19 bătălii nu au socotit-o pe prima dintre ele, lupta cu agarienii, sau, mai bine zis, întrucât este singura luptă unde nu se indică și locul unde s-a purtat sau contopit-o cu a doua, considerînd că a avut loc la Glubavi. În realitate, sînt bătălii distincte și deci Radu de la Afumați a purtat 20 de bătălii.

O altă problemă care se ridică este în legătură cu textul propriu-zis. Redactat în slavonește, textul a suferit, în decursul timpului, deteriorări, încît fragmente (cuvinte sau litere dintr-un cuvînt) lipsesc. Traducerile făcute din slavonește au urmărit refacerea textului, procedînd prin adăugarea unor cuvinte sau litere. De aceea ele diferă în unele locuri.

Textul

„Răposat-au robul lui Dumnezeu și mult milostivul Ioan Radul¹, mare voevod și domn a toată țara Ungro-Vlahiei și al părților dunărene², fiul marelui preabunului Radul Voevod³, în anul 7037, luna Ghenarie, 4 zile, crugul soarelui, 7, indicțion 3⁴.

În știre să vă fie vouă războaiele ce voesc să vă spun⁵, cee ce am purtat cu : Lupta cu Agarienii⁶ la Glu[bavi] ; la satul Ștefeni pe Neajlov ; la C[lejani] ; la Ciocănești ;⁷ la cetatea București ; la Tîrgoviște ; la rîul Argeșel⁸ ; la [satul Plata] la [A]limănești pe Teleorman ; și cel mai iute și cel mai vîrtos din toate războaiele la Grumazi [cu 7 sîngeacuri]⁹ ; la Nicopole, la Siștov¹⁰ sub [Cetatea Poenarilor] cu țărani¹¹ ; la Gher[ghița] ; iar la București ; la Orașul Slatina¹², la [Cetatea Bucureștilor], cu Vladislav Vodă¹³ ; [la Rucăr]¹⁴ ; la Didrih. Atunci am fost dăruit [de Dumnezeu cu împărăție

și schiptru], m-au încins iar cu brâu și cu porfiră [și cu cunună m-au încornat și cu cinste] bogăție și cu multă mărire de dar aducătoare și cu mulțim oștirii fiind încongiurat¹⁵, și multora am întins mâna de ajutorință, la te am răspîndit mila¹⁶, iar acum zac într-un singur mormînt singur, așteptîr glasul Arhanghelului, cea mai de pe urmă trîmbiță, a toatei lumi înviere, stihielor premenire, și rog pe cei ce Dumnezeu va voi să vină după noi păstreze acest mic loc de odihnă și casa oaselor mele că să fie neclintită“.

Din Grigore Tocilescu, *Biserica episcopală a mănăstirii Curt de Argeș*, 1886, p. 46, în transcriere modernă la Teodor Palade, *Rau de la Afumați*, Buc., 1939, p. 89.

Comentariu istoric

1. Este o titulatură semnificativă pentru a defini pe domnul feud. În unele documente Radu de la Afumați apare sub numele de Ioan Radu, acest Ioan fiind de fapt „Io“ întrebuițat de domnii români de la Mircea (Bătrîn. Domnitorul mai obișnuia să-și spună Radu Voievod cel Nou iar documente posterioare domniei îl pomenesc drept Radu Vodă cel Tânăr. Într-un document dat de Mihnea Vodă la 4 iunie 1588 apare sub impresionantul nume de Radu Vodă cel Viteaz. Dar cel mai cunoscut e numele de Radu de Afumați, de la proprietatea sa din Afumați-Ilfov, sau cum o situează plas unele documente, de „dincoace de Ol“.

2. Bizanțul, pentru a distinge Vлахia de dincoace de Dunăre de c nord-dunăreană, îi zicea acesteia din urmă Ungro-Vлахia.

3. Radu de la Afumați a fost primul fiu al lui Radu al IV-lea (Mare și al Doamnei Cătălina. Documentele pomenesc ca frați pe Radu Pai Călugărul, Bădica Radu, Vlad Vintilă de la Slatina, Mircea Ciobanul, I Radu, Cîrstea Vistierul, Maican Spătarul și două surori: Baba și Cîrstir

4. Anul 7037 este considerat pe țărîm religios „de la facerea lumi adică anul istoric 1529; în ziua de 4 ianuarie. Este indicat și momentul u derii voievodului, după poziția soarelui, adică după amiază. Fiind iarnă e întuneric.

5. Este vorba de fapt de un testament politic pe care Radu de Afumați îl lasă urmașilor. În esență, moștenirea lui este independența ță pe care a obținut-o în urma luptelor victorioase. La purtarea atîtor luț au concurat doi factori: situația tulbure din țară și lupta pentru domni între diferiți pretendenți la tron, dublată de lupta dintre grupările politice care-și susțineau favoritul și amestecul turcilor în politica țărilor române. A se explică de ce, în decurs de numai cîțiva ani (ianuarie 1522 — ianua 1529), Radu de la Afumați a pierdut de cîteva ori domnia și prin lupte reluat-o. Din 1525 va domni neîntrerupt pînă în 1529.

6. Prin termenul de agarieni trebuie să înțelegem populație musulmană. În vechile noastre documente, turcilor, care erau musulmani, li se zicea agarieni. Lupta lui Radu de la Afumați cu agarieni a avut loc în următoare

condiții: Dat fiind faptul că Mehmed-Beg, pașă de Nicopole, de fapt un român turcit, voia să dețină tronul Țării Românești (aceasta ar fi însemnat instaurarea puterii turcești în țară), boierii, uitând pentru moment de certurile dintre ei, hotărâsc să ridice domn pe Radu de la Afumați. Cu armatele puse la dispoziție de boieri, Radu vodă angajează o luptă rapidă și aproape corp a corp risipind avangarda agarienilor și luând domnia (ianuarie 1522).

7. Mehmed-Beg revine cu trupe și Radu Vodă e nevoit să lupte pentru menținerea domniei în lunile ianuarie-martie 1522: în satul Glubavi (Gubavi) în ianuarie, în satul Ștefeni pe Neajlov (în februarie), la Clejani (pe drumul dintre Giurgiu și București) tot în februarie. Aceste bătălii se termină prin victoria lui Radu de la Afumați. În luna martie se dau alte două bătălii: la Ciocănești și în apropiere de Snagov. Ele rămân indecise, însă Radu Vodă avînd pierderi în urma unor lupte succedate la intervale scurte de timp e nevoit să se retragă în aprilie, în Transilvania.

8. Retragerea spre Transilvania nu a fost nici ea ușoară, ci însoțită de lupte cu armatele lui Mehmed Beg pe tot parcursul drumului: la București, la Tîrgoviște, în valea Argeșelului. Mehmed-Beg, rămas în țară, introduce administrația turcească, așează în fruntea satelor subași (administratori turci).

9. În Transilvania Radu de la Afumați și familia sa se vor adăposti în posesiunile pe care le avea domnul Țării Românești: Vințul de Jos și Vurpărul. El va primi sprijin pentru reluarea domniei de la voievodul Transilvaniei, Ioan Zapolya. Intrînd în țară, va întîlni din nou armatele lui Mehmed-Beg în satul Plata, la Alimănești pe Teleorman și la Grumazi, unde poartă o mare bătălie, decisivă de altfel, cu 7 sangeacuri (steaguri, în sensul de unități militaro-administrative turcești. Numărul ostașilor dintr-un sangeiac a variat în timp), pe care însuși voievodul o numește plastic „cel mai hute și cel mai vîrtos din toate războaiele“. În urma bătăliei de la Grumazi își reia domnia (iunie 1522).

10. După victorie, armatele lui Mehmed-Beg sînt urmărite și înfrînte în alte două bătălii fulgerătoare la Nicopole și Șiștov.

11. În legătură cu această luptă se ridică unele probleme. Fiind vorba de o luptă cu țaranii s-ar putea crede că a fost o acțiune de înăbușire a unei răscoale țărănești. Dar în nici un document nu e pomenită o asemenea răscoală. Mai degrabă, termenul de „horani“ dat celor care s-au ridicat împotriva lui Radu de la Afumați poate să aibă numai accepția de localnici. Aceștia puteau să fie oameni liberi care s-au ridicat să-și apere drepturile încălcate de domnitor. Cauza luptei poate să conștă și în faptul că au fost incitaiți de boierii potrivnici lui Radu sau care sprijineau pe un pretendent la domnie.

12. În a doua domnie, din iunie pînă în august 1522, este o etapă strălucită a conducătorului de oști muntean, care îi înfrînge pe turcii conduși de Mehmed-Beg la Gherghița (Prahova), București și Slatina. Localitățile așezate în regiuni diferite, depărtate unele de altele, definesc faptul că aceste ciocniri au avut cînd un caracter defensiv, cînd ofensiv. În august 1522 însă,

din cauza numărului impresionant de turci, Radu Vodă pierde iar domnia retrăgându-se la Braşov.

13 și 14. În desfășurarea bătăliilor, ciocnirea de la Rucăr este înaintea celei de la București cu Vladislav Vodă. Venind în octombrie 1522 în țară, la a treia domnie a sa, Radu de la Afumați pătrunde prin pasul Branului și întâlnește la Rucăr pe Mehmed-Beg pe care îl înfringe și își reia domnia. De la această dată, Mehmed-Beg, dându-și seama că nu va putea să domnească, va sprijini pe diferiți pretendenți la tron, ca de exemplu pe Vladislav al III-lea. Bătălia de la București cu Vladislav al III-lea are loc în aprilie 1523, în urma căreia Radu Vodă pierde din nou domnia. Apoi în intervalul 1523—1524 au loc lupte pentru domnie cu Vladislav al III-lea, neconsemnate pe piatra de mormânt.

15. Ultima bătălie consemnată pe piatra de mormânt este cea de la Didrih, din septembrie 1524. Venind din Transilvania, Radu de la Afumați îl înfringe pe Vladislav al III-lea și-și reia domnia. În legătură cu localitatea Didrih, B. P. Hașdeu o identifică cu Giurgiu, N. Iorga spune că e așezată lângă Gherghița, iar Constantin Căpitan Filipescu afirmă că este Dridul de lângă Snagov. După victorie, Radu de la Afumați și-a consolidat domnia și ca urmare a fost „încins iar cu briu și cu porfiră”. Aceasta însemna o acțiune locală prin care boierii țării îl recunoșteau ca domn în prezența cetelor lor înarmate. Atunci a căpătat din nou împărăția (stăpînirea), adică puterea și sceptrul, adică însemnul puterii domnești. Porfira era o mantie de culoare roșie, pe care cel încins o primea pe spate, asemănătoare mantiilor împăraților bizantini.

16. Se referă la acei boieri pe care i-a găsit dregători și i-a menținut în sfatul domnesc sau la cei pe care i-a făcut dregători, cât și la toți cei pe care, pentru „credincioasa și dreapta slujbă” i-a dăruit cu pământuri.

17. Cuvintele de sfârșit ale textului sînt inspirate de psalmi. Domnitorul a fost ucis de gruparea boierilor nemulțumiți de politica sa, avînd în frunte pe Neagoe Vornicul și Drăgan postelnicul. Această acțiune mișească s-a petrecut la 2.I.1529. Pe cînd Radu vodă se îndrepta spre Craiova pentru a aduna oști de la Craiovești, este prins de boieri și își găsește moartea împreună cu fiul său Vlad. Amîndurora li se taie capul în altarul mînăstirii Cetățuia de lângă Rîmnicul Vilcea. Domnitorul a rugat ca mormîntul să nu-i fie profanat, lucru respectat de urmași.

Indicații metodice

Folosirea la clasă a inscripției comentate prezintă importanță instructivă și educativă. Este vorba de predarea la clasa a XII-a a temei „Luptele interne din Moldova, Țara Românească și Transilvania”. Dacă la clasa a VIII-a tema respectivă este redată satisfăcător în manual, considerăm că pentru elevii ultimului an de liceu ea poate fi îmbogățită. În privința domniei lui Radu de la Afumați, esențială pentru lupta antiotomană, manualul afectează numai patru rînduri. Comentarea textului de pe piatra de mormînt dă posibilitate profesorului de istorie să contribuie, pe plan instructiv, la

îmbogățirea cunoștințelor elevilor despre acest domnitor și la completarea tabloului luptei generale antiotomane. La fel, pe plan educativ, Radu vodă trebuie prezentat ca un erou al luptei pentru independență. Pot fi reliefate trăsăturile lui morale: dragostea față de țară, vitejie, tenacitate în luptă, spirit de organizare, bun conducător militar și priceput diplomat, sprijinitor al culturii. De asemenea, faptul că jertfa lui n-a fost zadarnică. Țara n-a putut fi transformată în pašalic, ca alte state din jur (Serbia, Ungaria).

Momentul folosirii textului în lecție, lectura și comentarea lui, trebuie realizate imediat după ce se arată condițiile istorice în care Radu de la Afumați a luat domnia și se stabilesc câteva elemente esențiale: familia domnitorului, tabăra din care făcea parte, luptele interne și poziția lui față de Craiovești, amestecul turcilor în treburile țării prin pašalele de la Dunăre etc. Se precizează că a purtat 20 de bătălii, consemnate pe piatra tombală de la biserica mânăstire Curtea de Argeș și faptul că a fost ucis de unii dintre boieri, nemulțumiți de politica lui, în 1529. Restul se realizează din comentarea textului, care trebuie să fie prezentat interesant (natura domniei facilitează acest lucru), să fixeze evenimentele și să explice noțiunile istorice, să stabilească importanța domniei lui Radu de la Afumați în contextul epocii și eventual s-o compare cu a domnitorului moldovean Petru Rareș (care se predă în aceeași lecție).

INDICAȚII BIBLIOGRAFICE

- DOCUMENTE : *Colecția Hurmuzaki, Documente privitoare la Istoria românilor (1510—1530)*, culese, adnotate și publicate de N. Densușianu, vol. II, partea a III-a, București, 1892, documentele : nr. 342/p. 490 ; nr. 343/p. 493 ; nr. 346/p. 497 ; nr. 394/p. 560 ; nr. 395/p. 562.
- *Documente privind istoria României, veacul XVI, B., Țara Românească*, vol. I (1501—1525), Edit. Academiei, București, 1951, p. 27, 41, 175, 183.
- CRONICI : *Istoria Țării Românești (1290—1690) sau Letopisețul Cantacuzinesc*, ediție îngrijită de C. Grecescu și D. Simonescu, București, 1960, p. 43—46.
- Radu Popescu, *Istoria domnilor Țării Românești*, București, 1963, p. 26—40.
- SINTEZE ISTORICE : A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, vol. IV, București, 1927, p. 194.
- N. Iorga, *Istoria armatei românești*, cu un studiu introductiv de Manole Neagoe, Edit. militară, București, 1970, p. 186.
- *Istoria poporului român*, sub redacția acad. Andrei Oțetea, Edit. științifică, București, 1970, p. 149—152.
- C. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, Editura Albatros, București, 1971, p. 326—328.
- MONOGRAFII : T. Palade, *Radu de la Afumați*, București, 1939.
- Petru Demetru Popescu, *Radu de la Afumați, domn al Țării Românești*, Edit. Enciclopedică română, București, 1969.

PETRU DEMETRU POPESCU